

SEVERNÍ POLABÍ**MĚSTA, OBCE A OSADY... od A do Ž
NA ÚSTECKU****BRNÁ NAD LABEM**

(*Birnai*) - 170 m n. m. - Leží na pravém břehu Labe v CHKO České středohoří - 4 km jv. od Ústí n. L., protéká jí **Průčelský potok** (*Prutschelbach, Prütschel Bach*). Poddanská ves připomínaná v zakládací listině litoměřické kapituly (1057) se pak objevuje v darovacím listu **Hroznatý Tepelského** premonstrátskému klášteru v Teplé (1194). Dle Dr. A. Profouse je název odvozen od příd. jm. brnen (kalný, blátitvý), tedy brenná voda, tzn. bud' od kalné vody v potoce,

či blátitvitého terénu na břehu řeky (adjektivum brněnský). R. 1233 byla klášterem zastavena řada německých rytířů. Konc. 14. stol. je doložena jako součást střekovského panství, v 15. stol. državou rytířů ze **Sebzína** (*Sebusein*) a r. 1496 se Sebzíinem, **Libochovany** (*Libochowan*) a **Němcím** (*Nemschen*) zmiňována co odumír po **Mikuláši ze Sebzína**. Několikrát byla zastavena, až poč. 17. stol. připadla panství lovosickému (do r. 1848). Po 30leté válce zde ve 13ti domech žilo 8 sedláků a 5 zahradníků (1654). Od středověku se tu krom běžných zemědělských produktů pěstovalo ovoce a víno. To tady připomíná i alegorický obrázek z agronomického spisu Itala Pietra de Crescentzi (*1230/33 - †1320/21 Boloň) - též *Petrus de Crescentiis* - z přel. 14. a 15. stol. s radami jako 'třesení stromem bylo vždy nejrychlejším způsobem sklizně ovoce' nebo že 'od pradávna sloužily ploty k ochraně sadů a vinic'. Vinařství zde pozvolna zaniklo zhruba před 200 až 100 lety. Přináležela k faře v **Církvicích** (*Zirkowitz*), jednotřídní škola byla otevřena r. 1783. Po velkých požárech (1848 a 1863) vzala značná část vsi za své. Ohromné škody způsobila i povodeň na potoce. Stanice Rakouské severozápad. dráhy (*Österreichische Nordwestbahn*) byla zrušena po 2. sv. válce a ještě r. 1939 fungoval i přístav, kam od r. 1851 zajížděl **Sächsisch-Böhmisches Dampfschiffahrtgesellschaft**. Do této doby (od května 1841) provozovala osobní přepravu v ús. Obříství u Mělníka - Drážďany paroplavební společnost J. J. Rustona a J. Andrewse. Na poštu se docházelo do **Střekova** (*Schreckenstein*). O sídle pojednává v publikaci '*Birnai, Geschichte des Häuser von 1672 - 1924*' Josef Karl Stark (Ústí n. L. 1924 - strojopis v Archivu města). V úterý 8. 4. 1930 zde z artézského vrtu hl. 327 m vytryskl do výše 8 m pramen o teplotě 30°C, u něhož byly o rok později zbudovány lázně. Dle rozboru je voda léčivá, téměř shodná s teplickou. Když se i stácela do lahví. Po prvních vrtech se **Teplice** (*Teplitz*) s Ústím soudily, že jim vodu odvádí. V naší době byly bohužel vanové koupele (hotel *Racek*) zrušeny. Z protějšího **Vaňova** (*Wanow*) jezdí v sezóně k dnešnímu termálnímu koupališti čas od času přívoz. Přepravu (dle ČTK) zajišťovalo historické plavidlo *Marie* z r. 1928, r. 2005 nebyla ale loď v provozu, neboť se provozovateli (býv. Technické služby) údajně nepodařilo najít kvalifikovaného kormidelníka. Blízkost průmyslového Ústí předurčila od pol. 19. stol. mimořádně příznivě, v krásném prostředí **Labského údolí** (*Elbtal, Elbtal*)

Brust aus Herings Loggia über und Restaurant Sommerküche Birnai a. Ebe

položenou obec, jako rekreační zázemí. Stala se cílem nedělních výletů. Výraznější populační vzestup nastal zač. 19. stol., r. 1833 tu v 31ti domech sídlilo 174 obyvatel, v r. 1850 pak 299, r. 1869 je zmiňováno 179 (1880 - 174, 1890 - 181, 1900 - 199, 1910 - 294, 1921 - 309, 1930 - 454, 1939 v 65ti domech 684, 1950 - 587, 1961 - 588) a v r. 1970 už uváděno 751 lidí. Nicméně i po 2. sv. válce si dále držela agrární charakter. Značný počet zdejších ovšem pracoval v nedalekých továrnách. V l. 1951 - 59 tu hospodařilo jednotně zemědělské družstvo. Zaniklo nedostatkem členů a půda byla rozpar-

MĚSTA, OBCE A OSADY... od A do Ž NA ÚSTECKU

celována k rekreaci. V Čechách jsou 3 obce téhož jména (i v okr. Rychnov n. Kn. a Pelhřimov), proto byl Brně r. 1959 přidán přívlastek 'nad Labem'. Konc. 50. l. 20. stol. vypukla nebyvalá výstavba chat i rodinných domků a území se (mnohem dříve než ostatní ústecká) stalo takřka výhradně rekreačním. Nyní má, mimo trvale obývaných domků a vil, na 570 chat. R. 1980 byla připojena k Ústí, dnes je součástí obvodu Ústí n. L. - Střekov. Místním rodákem byl František Hamouz (*1919 - †1985) - konc. 60. l. 20. stol. ministr zahraničního obchodu a v l. 1968 - 76 místopředseda vlády. Po 2. sv. válce tu jako ředitel vyučoval Jaroslav Brodský (*22. 3. 1920 Soběslav - †3. 8. 1981 Toronto) - r. 1968 iniciátor vzniku klubu politických vězňů K 231, na jehož ustavení se podílel i jeho zdejší soused (bydlil u tzv. 'Zámečku') Josef Pavel, později tajemník KV KSČ. V r. 1947 ho K. Gottwald jmenoval náměstkem ministra vnitra a pověřil delikátním úkolem, organizací 'úderné pěsti dělnické třídy' - Lidových milic. (I přes zásluhy na hladkém průběhu komunistického puče ho ale neminulo 25 let žaláře, 'natvrdo odseděl' 8.) V r. 1968 byl ministrem vnitra (do 30. 8. 1968). R. 2002 vyšla autobiografická knížka *Z mého života* (Memorabilia ustensis, sv. 5) baronky Dr. Johanny von Herzogenberg (*23. 6. 1921 Zámek Sychrov). Ve 30. l. 20. stol. tady ve vile po majetném židovském obchodníku ovocem Kahnovi - v již citovaném 'Zámečku' (*Schlössl*) z konce 19. stol. (souč. Krajská veterinární správa) - prožila od r. 1925 kus dětství. Její otec tu vedl zahradnictví a nechal kol. r. 1930 v areálu postavit novogotickou kapli Povýšení sv. Kříže s dřevěnou hranolovou zvonice (oltářní kříž věnovala rodina Alfreda Herziga). Po opravě byla v sobotu 16. 9. 1995 za přítomnosti autorky znova vysvěcena ústeckým arciděkanem ThDr. Antonínem Sporerem. Pozdně barokní, památkově chráněná kaple sv. Anny (kol. r. 1750), v interiéru s novodobými lidovými plastikami, stojí v centru někdejší návsi. Za ní začíná naučná stezka (8,5 km) pod 'Pod Vysokým Ostrým' (Hohe Wostrey), končí u hradu Střekova. Čítá 16 zastávek věnovaných botanice, zoologii, ekologii historii, značena je tradičním zelenobílým 'psaníčkem'. Restaurant *Srdíčko* (Herzig) byl dle dochovaných archiválií na graciézním gruntu (Nr. 10) dostavěn jako hostinec 11. 3. 1728 Mathiasem Kleinem, posléze prodáván a děděn, až jej 21. 12. 1883 od ústeckého advokáta Dr. Emila Theumera koupil Ernst Herzig, nechal celý obnovit a 1. 3. 1888 otevřel jako *Herzigs Restauration* - odtud název. K budově neodmyslitelně patří pobyt spisovatele Karla Maye (*25. 2. 1842 Ernstthal - †30. 3. 1912 Radebeul). Tvorce nesmrtného Old Shatterhanda i Vinnetoua poprvé do Ústí zavítal r. 1874. Po propuštění ze 4letého vězení (2. 5. 1874) v káznici Waldheim za podvody a krádeže (některé velmi groteskní - kulečníkové koule, utěrka ap.), se ho ujal ústecký knihkupec Christoph Friedrich Krüger a zaměstnal jako šéfredaktora časopisu o dolech a hutích *Schacht & Hütte*. Podruhé tu dlel v l. 1897 - 98, kdy několik týdnů přebýval (od 18. 11. 1897 až do r. příštího) právě v Srdíčku, kde napsal část méně známého románu *Vánoce*. Od r. 1999 je objekt ve vlastnictví rodiny Polanských, postupně rekonstruován do přijemného podniku se zahradním posezením a výhledem na řeku. V těsné blízkosti vede cyklistická stezka (součást budované cyklotrasy Hamburk - Praha). V nedalekém okolí lze najít romantické přírodní útvary, ať *Průčelskou rokli* (*Prutscheltal*) nebo 1 km sz. lokalitu *Sluneční stráň* (400 m n. m.) Rezervací (7,62 ha) 1. zóny CHKO byla vyhlášena 16. 9. 1968. V jižním svahu nad osadou se tyčí čedičová skalní věž *Čima*.

Na jih od Střekova proti vodě otvírá se náhle do strmých skalních strání polab, divoká, sráznými skalami obklepovaná, dosti široká, místy lučinatá, místy lesnatá, pádlovou bystřinou svlažovaná sluj, při jejíž ústí leží chudobná vesnice Birně (Pirnaj), v jejímž vůdku poněkud také víno, ale hlavně třešeň se daří (v délce 1 h od Střekova až sem rostou na polabských pahorečích skoro samé třešeň)... V zátiší lesním pod jižním úbočím Vostraje prostírá se vlhká svěží lesní louka, pod níž dolejí, něco blíže k Birnému, jest při křížátkové studánce v bukovém lesíku poustevna, bidná to chatrč ve velmi romantické poloze, obývaná chudými horaly. Nyní nad chatrčí vystavěna pyšná vila, čímž navždy idyllické toto zátiší zvalo za své. - V. Wachsmann - *Severní Polabí* - Od Litoměřic až k Hřensku. Okolí měst Ústí n. L., Teplič, Litoměřic, Podmokel a Děčína - Česká Beseda v Ústí n. L. 1888

